

KULTURA LITERATURA SOZIOLINGUISTIKA

KULTURA

JESUS ETXEZARRAGA

BADATOR GUGGENHEIM

Bilbon Iparragirre kaletik bazoaz eta Nerbioirantz begiratzen baduzu, etxe guztiak baino handiagoak diren garabi beilegiak gailentzen dira, han non hondakin industrialen lurzoru deskamatuan zerbitzuen Bilbo berriaren eraikinak jasotzeko diren tokian. Guggenheim Museoaren hezurduraren monjorra egingo dute konturatu orduko. Gure belaunaldia gaindituko duen hirurogita hamabost urteko akordioa sinatu zen, eta aldi bateko eztabaidak ahaztuta genituenean, Mari Karmen Garmendia heldu da, eta etorriaz batera aurrekontuen ardura bereganatu duenean, konpromezuak konpromezu direla aitortu arren, museorako inbertsioen erritmoa beharbada aztertu egin

beharko dela adierazi du, eta arteztu akaso. Euskal Museoen Plan Nazionalari ere ez dio, dakigunetik behintzat, diru-atalik bereizi.

Ohio ibaiaren ertzean, Pittsburgh hiriak bere aldian egin zuen antzerako birmoldaketa egingo dutela Nerbioiaren bi aldeetako Bilbon agindu digute, eta horren adierazgarri izango dela, besteak beste, ingelesen zelaian eraikiko dugun Guggenheim Museoa. Ez digute kontatu ostera, Estatu Batuetako horrelako birmoldaketek erakarri ohi duten biztanleriaren emigrazioa, «american way of life» arrunt eta ibiltaria, baina gure bizimoldearen antzate errukibakoa begitantzen zaigun ondorio latza. Europa zaharraren kontuak. □

DEBALDEKO GEHIEGIKERIA

Ideiak argi ditu Kultur Sailburu berriak euskararen etorkizuneko premiei aurre egiteko gure artean diren zenbait proiektu bultzatzerakoan, baina ez dut uste azken asteotan entziklopedien gerra deituriko auzian plazaratu diren iritzi batzuk asko lagunduko diotenik arazoa bere senetik atera gabe ulergarri izan daitekeen oreka batean erabakitzen, edo jendaurrean azaltzen behintzat. Gauza askotara ohituta geunden kultur mailako eztabaidetan, baina Eusenorreko Andoni Sagarnak kompetentziaren lana kritikatzeko erabili duen moduak eta mamiak harri eta zur utzi gaitu. Endrike Knörr, Beñat Oihartzabal, Pello Salaburu eta Ibon Sarasolaren begiradapean Lur entziklopediak egin duen lana, nondik eta minik gehien harrezakeen puntutik jo du, onetsi eta orraztu duten euskararen kalitatearen aldetik. Agian, ez da, esate baterako, Sagarna eta Sarasolaren artean planteatzen den kompetentzi bataila bat, Cisneros kardinalaren antzera ezkutuan eskuadra asko dituenaren gehiegizko eraso bat baino. Orekarik gabeko bataila bat ere izan liteke, ez balitu eta borroka horrek gudu-zelaian erakutsi ez diren arma batzuk. Ez zuen ez Harluxet Fundazioak, ez Eusenor taldeak hortzak hola erakutsi beharrik, eta ziur nago erakunde horiek sostengatzen dituztenen artean badela aniztasun eta besteenganako begirune handigorik. Tamalez, Sa-

garnak ez dio batere mesederik egin bere proiektuari, ezta harren babesleari. Ekandu zaharra eta txarra da etsaia aurrez jo eta astindu aurretik deskalkifikazioz gaitzesteko ohitura hori. Horretan ere normaldu gara. □

AZKEN MAREA

Urte asko darama Augustin Zubikaraik azken marea egiten ari dela lagunei esaten. Oraingoan Sabino Arana Fundazioak bizi guztiko lana eskertuz saria eman dio. Mende-ondarrean heldu den ondarrutarrak beti egin du lan abertzaletasunean nagusi dugun alderdiaren inguruan gerraurretik hasi eta gaur arte, eta gerraldiko belaunaldia salbu, eta beste inork baino giza errekurtsio gehiago izanik, ematen du bere gizon-andereak bultzatzean, alderdi horrek ez duela azertatu euskal kulturarako kreaziogileak sortzen edo erakartzen. Beharbada lehentasunak administrazio bat eraikitzean izan ditu, eta ez du sortu Augustin Zubikaraik eta bere adinekoek osatu zuten bezalako beste belaunaldirik. Altzairua versus euskara deitu dute batzuek urritasun aldiko aukera hau. Beharbada, mendeurrena ospatzera doan alderdiak «zer da, zertan datza euskaldunon nortasuna?» bere buruari galdetuko dion hausnarketan hau ere kontuan hartuko du. □

ZARAMA ETA AHV

Roberto Moso arimatzat duen ibai-ekerraldeko Zarama euskal rock taldeak agur esago digu aurten Ibilaldiarekin batera. Euskal kantugintza berriak bultzatu zuen erromantizismo eztabaidatutik urrun izan dugu Zarama. Bizkaiko Labe Garaietako tximiniek agur esaten diguten urte berean desegino dute taldea. Ezer ez da betirako. Ibai-ekerraldeko beste batzuk, Eskorbuto taldeko Josu Expositok esate baterako, ez zuten horren zorte onik izan. «Cerebros destruidos» bezalako abesti fundazional bat sortu arren, ez dute gure kantarien galerian gogoratuko, ekerralde gordinekoak beti izan baitira piska bat espositoak gure gizartean.

Gutxik gogoratuko dute Bizkaiko Labe Garaietarako elektrizitatea ekartzeko Arabako urtegieta urez baliatzen den lurpeko zentral elektriko bat egin zutela Bizkaiko Barazarreko portu-barrenean gerraoste gordinean. Zentralaren kanpoaldeko lautada batean egin zen oraintsuago Iparragirreri buruzko lehen herri-antzerki emanaldia, eta emanaldi horretan, irrigarri moduan, Franco itxurako militar bat taularatu zuten, jakin gabe, toki berean, berrogeitaka urte lehenago, Franco berbera izan zela erromantizismoz beteriko Iparragirreri buruzko antzezpenerako argindarra erregalatu zuen zentral elektrikoa inauguratzen. Harrezkero, etengabe, argia AHVraino, Zarama taldekoek jausten ikusi duten beste eszenatokiraino heldu da. Iparragirreren kitarra baino zaharragoa den gure desmemoria idealizatuaren paradoxa krudela.□

GOIAK ETA BEHEAK

Goiak eta beheak astindu ditu Andu Lertxundik «Otto Pette» nobela paratuz, eta orain arte Euskal Telebistan, nahiz beste edozein euskal komunikabidetan, parekorik ez duen «Goenkale» telesaioko gidoilari buru legez zuzendu duen arrakastagatik. «Otto Pette», idazle umo baten kontzesiorik gabeko nobela heldua da, kritika txarrik egiten ez dakiten kritiko on guztiek azpimarratu dutenez. Kritika horretan gure mundu txiki honen sare txikiagoen interesak nabarmenegiak direlako, lagunartegian harrapatu dagoelako akaso, ilunago gelditu da nobelaren balioa, sinesgarritasuna galduz.

Eta arrakastaren zorte txar berbera gertatu zaio, apenas salbuespenik gabe, batzuk sugoia, eta beste batzuk gure arteko ikus-entzunezko medio batek sekula erakutsi duen heldutasun paregabekoaren seinale bataiatu duten Goenkalerekin. Arrakastak ez du behar aitzakiarik. Oxala horrelako beste hamai-ka bagenu. Ez noa hortik. Euskal Herri ia osora heltzen den emanaldi batek isladatzen duen euskal subgizarte-ikuspegi-az baina, eta aldi berean, Gipuzkoako triangelu murriz batean kabitzen den hizkuntz aukeraz baina. Badakit orain arteko laudoriozko aipamenik gehientsuenak hain justu ere aukera ho-

rretan ikusten dutela telesaioaren azerturik handiena. Iparraldeko batzuk bakarrik entzun ditut aukera horrengatik kezaka, espainol asko jakin behar zela saioaz gozatzeko aipatuz. Eta, baita, egia esan, gidoilariak mahainguru batean bizkaitarkerien presioa jasaten dutela salatuz esan zutena. Bat oso handia irentsi eta ito egin ziren urrean. Eta gidoilarien sentsibilitatearen gabezia hori frogatzeko ez dut uste Amando de Miguel amainatuen beharrik dagoenik. □

BELDURRAK ETA GEZURRAK

Kazetariak, eta zenbait komunikabidek jasoriko mehatxuak direla eta, beldur txiki eta handiak zerez eihotzen diren zehaztu dute handik eta hemendik, eta iritzia beldurra baino libreagoa denez horrela errespetatuko dugu agiri, dokumentu, isilune, deklarazio, inork eskatu gabeko justifikazio, erantzun eta kontraerantzunen jario hori.

Baina funtsean, beldur handi eta txikien parean, gezur handi eta txikiak erabiltzen dira arinkeria errazez. Eta aspaldian eta mila aldiz historiak frogatu duenez, behin norbaiten heriotza justifikatuz gero, edota zure hurbileko norbait hil ondoren isilik egoteko erabakia hartuz gero, ez du horrenbeste ardura gezur txiki edo handi bat esan behararen detaile txiki edo handi horrek. Argiago hitz egingo nuke, baina ustez bikaina den justiziazko tratamendua eskatzeko prentsarekiko harremana Murphyren legeak estuki aplikatzen dituenik dagoen artean, ez diot nik behintzat bala bati atzetik putzik egingo, egiaren izeanean ere. Heriotza, bestela, euskal entziklopedietan «Bulgaria» eta «Bulgaria» artean egon beharko lukeen hitz batez jantzi beharko genuke: «bulgar», bulgaritate hutsa. Bizia dago lehen, eta gero ez dago. Horren simplea da, telebistaz ikusten ditugun trafiko-istripuetan legetxe. Gezurra dirudien egia beldurgarria. □